

HUMANISTICKÉ IDEÁLY VÝCHOVY VO VÝVOJOVOM KONTEXTE EURÓPSKEHO KULTÚRNEHO VEDOMIA

Martin Žilínek

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Anotácia: Európske kultúrne vedomie, globálne súvislosti historických procesov v Európe majú svoju historickú skutočnosť. Táto determinovala základné poňatie kultivácie ľudského bytia v jej edukačnej a morálnej pozícii i tvorbe a realizácii jej základných ideálov a cieľovo-hodnotových štruktúr. Základné humanistické a axiologické postuláty sú trvalou platformou, ktorú možno uplatniť pri riešení súčasných problémov ľudskej bytosti.

Kľúčové slová: kultúra, hodnota, výchova, ideál, humanistický ideál, humanistická kultivácia osobnosti, mravnosť, morálka, duchovnosť, múdrosť, sloboda.

Súčasný svet nám predstavuje z kultúrno-hodnotového hľadiska zložitú planetárnu štruktúru v prepojenosti jedinečnosti kultúr etnického, národného i nadnárodného typu. Sú prepojené jednotnou planetárnou civilizáciou, ale zároveň sú i odlišné vo sfére duchovnej kultúry. Každá z kultúr na svete je z tohto aspektu „neopakovateľná a jedinečná“ a každá má tendenciu „brániť“ túto jedinečnosť a jej duchovný, hodnotový status.

*

Európska kultúra je jedným „z dominantných piedestálov“ v štruktúre svetových kultúr, je historickým základom západnej kultúry. Duchovný základ a pred-

---

poklady európskej kultúry sú hlboko späté s antikou. Antická kultúra dala európskej kultúre podnety a impulzy v mnohých smeroch. Z. Lehmanová v koncentrovanej podobe uvádza tieto:

1. Odovzdala Európe všeobecné princípy vnímania sveta, človeka, formulovala v rámci filozofie už na počiatku jej vývoja všeobecné ideové princípy, ktoré Európa priamo preberá do svojej hodnotovej paradigmy.
2. Odovzdala Európe i vnímanie seba samotnej, vytvorila základné poňatie európskej geografickej oblasti ako jednotného kultúrno duchovného celku.
3. Položila základné stavebné kamene európskej kultúry predovšetkým v štyroch základných smeroch:
  - a/ helénska humanitná kultúra a jej model vzdelanosti sa stal východiskovým zdrojom a vzorom pre rozvoj európskeho modelu vzdelávania;
  - b/ antické prírodovedecké poznatky, systemizované a do Európy prenesené arabskou kultúrou, sa stali základom pre rozvoj modernej európskej vedy;
  - c/ rímske právo, antická politická teória boli základom európskeho chápania práva, štátu a jeho foriem, politických systémov;
  - d/ antické umenie inšpirovalo európske umenie znova a znova v priebehu celého vývoja európskej kultúry (Lehmanová, Z., 2000, s. 7-31).

Kontinuitnou historickou spojnicou antickej kultúry a európskej kultúry je hodnotový základ vytvorený v antike a tvoriaci podstatu európskej hodnotovej paradigmy. Nosnými hodnotovými princípmi, ktoré Európa preberá a rozvíja, sú: poznanie, aktivita, dobro. Ľudské poznanie znamená aktívne úsilie, mobilizáciu „Logu“, aktívne, kreatívne myslenie v človeku. Upriamuje sa ako na skúmanie kozmu, prírody, tak i na skúmanie podstaty ľudského bytia, poznania človeka a jeho zdokonaľovanie.

Katégoria dobra sa chápe ako najvyšší účel, ktorému sú podriadené všetky konkrétne účely. Prostriedkom na uskutočnenie tohto účelu je ľudská racionalita. Múdrosť je teda racionalitou smerujúcou k dobru.

V základnej integrite hodnotovej schémy významná pozícia prináleží i výchove, ako zdokonaľovaniu individuálnych duší, rozvíjaniu mravnosti, jednote poznania a etiky. Hlavným cieľom ľudského poznávacieho úsilia je zdokonalenie samotného človeka. Etika ako najvyšší stupeň filozofie je vo svojej podstate „vyústeníím“ starostlivosti o dušu.

Rozvíjanie poznania a vedomia nie je upriamené len na jednotlivca, ale je aj záležitosťou obce-spoločnosti. V nej vedúca úloha prináleží „duchovným ľuďom“, ktorí sú schopní nasmerovať vlastnú dušu pre blaho celku, nezištne napomáhať podľa princípu rozumu a dobra pretvárať obecné veci. Tak ako aj zdôrazňoval J. Patočka, umocňujúc Platonové myšlienky, vláda rozumu, vláda duchovna a duchovných ľudí, duchovná autorita, sú pre Európu základným fundamentom jej neskoršieho vývoja (Patočka, J., 1992, s. 10).

Dôležitým fenoménom kreujúcim sa v základnej hodnotovej schéme je demokracia, ako všeobecný hodnotový princíp určujúci správanie a vzťahy slobodných občanov v rámci obce a spoločného úsilia o „polis“. (Pod tým rozumieme ve-

---

domé, k dobru smerujúce úsilie k riešeniu všetkých záležitostí obce.) S hodnotovým princípom demokracie je spätý hodnotový princíp slobodnej individuality. Vyrástol v spojení so vznikom občianskeho práva. V ňom je obsiahnutý a ustanovený vzťah človeka k iným ľuďom a pravidlá tohto vzťahu.

Umožňuje každej ľudskej bytosti najväčší možný priestor na jej slobodnú aktivitu, bez toho, aby bola obmedzovaná vo svojom práve. Právne rešpektovanie človeka ako jedinečnej ľudskej bytosti je významným krokom pri zrode európskeho humanizmu.

Svoj počiatok v antike má i chápanie európskeho priestoru i vnímanie európskej jednoty. Od počiatku sa Európa vymedzuje ako jednotná geografická oblasť, ktorej základom je duchovno-kultúrna jednota.

Európa je historickou skutočnosťou. Možno ju vysvetľovať iba v komplexe hľadísk, vzťahov, súvislostí a procesov, ktoré v nej prebiehali a prebiehajú. Už na starovekých mapách je vždy Európa znázornená, ako samostatný kontinent. Vymedzenie Európy ako kontinentu je od počiatku založené na predstave Európy ako „jednotnej civilizačnej a duchovno-kultúrnej oblasti“.

*

Európske kultúrne vedomie, globálne súvislosti historických procesov v Európe majú svoj spoločný európsky princíp, svoju historickú skutočnosť. Táto skutočnosť determinovala základné poňatie kultivácie ľudského bytia v jej edukačívnej a morálnej pozícii i tvorbu a realizáciu jej základných ideálov a cieľovohodnotových štruktúr.

Kultivácia ľudského bytia, duchovný a telesný rozvoj človeka tvorí základnú, imanentne obsahovú súčasť celého vývojového procesu ľudstva. Aj napriek nerovnomernému vývoju jednotlivých kultúr, vzájomnému stretávaniu sa rôznych kultúrnych celkov, ľudskosť a integratívny rozvoj osobnosti predstavuje cieľovo zámernú hodnotu utvárania a výchovy človeka.

Antická kultúra so zdôrazňovaním dôstojnosti a plného rozvinutia ľudského života vytvorila najzákladnejšiu humanistickú platformu zamerania rozvoja človeka. V civilizovanom svete a vo vzťahu k prírode nachádza človek dostatočný dôvod svojho bytia, žiaduci cieľ svojho života. Uznáva a vnútorne prijíma poznanie, že všetko dianie v prírode i v ľudskom živote má vnútornú tendenciu uskutočniť dobro. Z tohto postulátu sa odvíja i taxonomicko-hodnotovo-výchovná kategorizácia a zameranosť celého procesu vychovávanania.

Duchovným otcom antickej kultúry bol Homér. Obsah jeho poézie možno pokladať za ideový základ, z ktorého vychádza aj grécka výchova, smerujúca k plnému rozvinutiu prírodných síl a schopností človeka. Rozhodujúci vplyv na výchovu v celom vývojovom období antickej kultúry nadobudol rozvoj filozofického myslenia.

Európske kultúrne vedomie, globálne súvislosti historických procesov v Európe majú svoj spoločný európsky princíp, svoju historickú skutočnosť. Táto skutočnosť determinovala základné poňatie kultivácie ľudského bytia v jej edukačívnej

---

a morálnej pozícii i tvorbu a realizáciu jej základných ideálov a cieľovo-hodnotových štruktúr.

Životná filozofia helénskej antiky bola v podstate antropocentrická. V úsilí o dokonalosť človeka ide o rozvinutie všetkých jeho prirodzených duchovných a telesných síl. Organickým spojením dobra a krásna (v helénskom ideály dokonalosti) vznikol ideál všestranne rozvinutej osobnosti – „kalokagathia“ (z gr. kalos – krásny, agathos – dobrý), t. j. byť krásnym a dobrým, fyzicky i duševne. Svojou podstatou tento ideál predstavuje dokonalosť prirodzeného rozvoja ľudskej bytosti a je centrom všetkých snáh antickej kultúry.

*

Ideu jednoty európskeho priestoru vytvorenú antickou rozvíja stredovek. Duchovným základom tejto jednoty je kresťanstvo. Predstavuje určujúci fenomén v tvorbe vlastných základov európskej kultúry. Kresťanstvo ako duchovný základ prináša európskej kultúre nové hodnotové princípy. V porovnaní s antickou kresťanský postoj vo vzťahu k poznaniu a rozumu zdôrazňuje poznanie vnútorné, duchovné. Princíp ľudskej aktivity je skrytý v učení o vôli ako úsilí zameranom na dobro, upriamenom na stretnutie s Kristom v zmysle osobného duchovného rozvoja. Toto úsilie je pravým poznaním – osobným duchovným zdokonaľovaním.

V tomto zameraní je pochopený i princíp slobody. V kresťanskom poňatí má táto koncepcia dve stránky. Akcentuje rovnosť ľudí pred Bohom. Človek je členom nového spoločenstva, spoločenstva nového duchovného poriadku. Ľudia sú si v ňom rovní. Rovnako akcentuje obsah slobody chápanej ako vnútorný duchovný rozvoj, duchovné očistenie, mravné zdokonalenie. Toto poňatie obsahu slobody sa stane neoddeliteľnou súčasťou európskej hodnotovej paradigmy i v novoveku. V spätosti s uvedenými princípmi je každému jednotlivému človeku umožnené smerovať k dobru, k slobode, k Bohu.

Kresťanstvo prinieslo do Európy teocentrizmus. Kým podstata antického ideálu životnej dokonalosti spočíva v spojení prirodzeného krásna a dobra, podstata kresťanského ideálu dokonalosti spočíva v zbožnom živote, v obrode ľudskej bytosti, v duchu a pravde, v pretváraní človeka na človeka nového typu, s hlbokými duchovnými hodnotami.

Prirodzená podstata ideálu rozvoja človeka sa rozširuje o dimenziu vyššej duchovnej podstaty, o kultúru ducha, viery a náboženstva. Kultúra a duchovný svet kresťanstva utvárajú novú integrálnu štruktúru, hlboko zasahujúcu celú civilizovanú Európu. Kresťanská kultúra aj napriek mnohým prvkom nezlučiteľným s antickou a bytostne rozdielnym rozvíja antické duchovné dedičstvo, odкрýva vyšší svet duchovnej reality.

Človek v kresťanskom učení je aktívnou poznávajúcou bytosťou. Zdrojom života je nesmrteľná duša. Centrálnou funkciou ľudskej duše je funkcia rozumo-vo-poznávacia.

V tejto spätosti – v kresťanskej podobe je vyjadrený i princíp individualizmu.

Individualita je daná nesmrteľnou dušou a bola stvorená Bohom pre konkrétne individuálne telo. Hľadanie Boha, t. . vyššie poznanie je hlavným cieľom ľudského úsilia. Toto poznanie človeku sprostredkúva viera (Dawson, Ch., 1994; Frankielová, S., 1999).

Stredoveká kultúra so svojim kresťansko-duchovným zameraním rozvinula kresťansko-humanistický univerzálny základ výchovy. Kresťanstvo vyšlo v ústrety antropocentrizmu. Základnými kultúrnymi a mravnými postulátmi v procese výchovy človeka sa stávajú prirodzené hodnoty. Umocňovaním a rozvíjaním základnej humánnej hodnoty lásky k blížnemu sa ideál kresťanskej dokonalosti zo supranaturalistického zamerania dostáva k reálnym hodnotám ľudského života. Láska, hlboko pozitívny vzťah človeka k človeku, nadobúda charakter humanistickej univerzality.

Najväčší náukový systém stredovekej kresťanskej kultúry vytvoril Tomáš Akvinský. Spoločnou platformou tohto systému je integrita poznania a múdrosti obsiahnutá v prácach najväčších mysliteľov staroveku a stredoveku. Plne uznával a akceptoval kontinuálny proces ľudského poznania. Dôverne poznal a využíval v tvorbe svojho systému najmä učenie Platóna, Aristotela, Augustína.

Ako vrcholný zjav scholastickej filozofie T. Akvinský vytvoril vyrovnanú harmonickú jednotu celku – „tomizmus“. Človeka chápe ako jednotu zloženú z matérie a substancionálnej formy. Ľudské poznanie, pravda a veda pramenia z prirodzeného ľudského rozumu a majú charakter vnútornej evidencie. Naproti tomu náboženské pravdy nemajú tento charakter a ich základom je autorita Božieho zjavenia. To, čo prináleží vlastnej vede, nemôže mať viera.

Relatívne ucelenú sústavu Tomášovho učenia tvoria etické názory. Nosnými v jeho učení o mravnosti sú najmä tieto idey: slobodná vôľa, mravná zodpovednosť človeka, finálny cieľ človeka, mravný poriadok (sankcionovaný trojicou zákonov: boží zákon; prirodzený zákon; pozitívny ľudský zákon). Dosiahnutie dobra a blaženosti je hlavným predmetným cieľom mravnosti.

Kresťanská kultúra sa stala integrálnou súčasťou vývoja európskej kultúry. Kultúru a kresťanstvo nemožno oddeľovať od historického procesu vývoja európskej ale ani svetovej civilizácie. Z hľadiska nášho chápania problematiky kresťanská kultúra dáva ideálu humanity a mravnosti človeka vyšší transcendentálny rozmer. „Rozvinula“ kresťansko-humanistický univerzálny základ výchovy. Základnými kultúrno-mravnými postulátmi v procese výchovy človeka sa stávajú duchovné hodnoty naturalistického i supranaturalistického charakteru.

Kresťanstvo prináša novú víziu a svetonázor. Upriamuje sa na otázku formulovanú Sokratom – duchovný a mravný rozvoj ľudskej osoby. Interpretácia týchto hodnotových princípov v kresťanskom chápaní zostáva až do súčasnosti základnou črtou európskej hodnotovej paradigmy. Postuláty kresťanskej humanistickej univerzality sú trvalými hodnotovými štruktúrami rôznorodých filozofických, etických a pedagogických koncepcií.

Renesancia a humanizmus, ako nová kontinuálna epocha vo vývine ľudstva, vytvárajú nový typ kultúry s novým ideálom výchovy. Renesancia umocňuje prirodzenosť človeka, jeho duchovnú a telesnú dokonalosť, obrodzuje človeka ako jednotlivca, chápe ho ako subjekt s vlastným slobodným rozhodovaním. Humanizmus predstavuje filozoficko-etický myšlienkový prúd, ktorému je človek najvyššou hodnotou a jeho cieľom je plný rozvoj ľudskej bytosti. Rozvíja ideu človeka rozumovo, mravne a telesne vyspelého, ľudská dôstojnosť si vyžaduje úctu, osobné blaho a láska k blížnemu, sú hodnotou ľudského života. Z hľadiska sociokultúrneho procesu utvárania a uskutočňovania humanistického hodnotového ideálu i celého systému vychovávaní a vzdelávania človeka má osobitý význam koncepcia Jána Ámosa Komenského „cultura universalis“ (Komenský, J. Á., 1992, s. 253-431). Idea celku, aby sa každý človek rozvíjal ako všestranná osobnosť, vedie J. A. Komenského k utváraniu systému celoživotného, stupňovitého vzdelávania a vychovávaní. Tvorivo začleňuje duchovnú a materiálnu činnosť do celého procesu formovania človeka ako jednotlivca i celého ľudského pokolenia. Komenský vyzdvihol jednotu človeka a sveta, jednotu filozofie života a formovania človeka. Na báze filozofie života tvorivo rozvíjal celý pedagogický systém.

Dôsledným rozvinutím vzťahov a súvislostí medzi človekom a svetom v školách života a v živote ako v škole, uplatnením jednotnej organickej štruktúry univerza J. A. Komenský ukázal na celok ľudského zúšľachtenia a na celistvosť procesu univerzálnej kultúry. Proces utvárania vnútornej kultúry človeka sa hlboko dotýka jeho všestranného zúšľacht'ovania, so zreteľom na celok ľudskej vzdelanosti a na stupeň rozvoja kultúrnej spoločnosti (Pospíšil, J., 2009, s. 24, 32-33). Pojem univerzálnej ľudskej kultúry ako celoživotného procesu v školách života patrí k najvýznamnejším princípom učenia J. A. Komenského. Utvára najzákladnejšie teoreticko-metodologické východisko na dosahovanie čoraz vyššieho stupňa humanizácie človeka, jeho všestranného zdokonaľovania a osobného rozvíjania.

Svoju koncepciu univerzálnej humanistickej kultivácie človeka J. A. Komenský rozvíjal v teoretickej a praktickej pozícii v širokých európskych súvislostiach. Jeho pansofické a pedagogické dielo spolu s panirenickými myšlienkami ovplyvnili nielen Európu, ale mali a stále majú aj svetový ohlas. Jeho idea a teoretická projekcia medzinárodného organizovania, poznania a šírenia vzdelanosti ako svetla (aktívny a pozitívny princíp) proti tme (pasivita a hmotný a duchovný nedostatok) je rozpracovaná v diele Cesta svetla (Via lucis). Dielo je metaforou dosiahnutia všeobecného mieru, harmónie, blaha, dobra. V celoživotnom diele Všeobecná porada o náprave věcí lidských, objasňuje princíp a mechanizmy, ktoré by viedli k tisícročnej ríši mieru a k spolupráci medzi národmi.

*

Nové kultúrne obrodenie ľudstva a rozvinutie nového výchovného ideálu na platforme ušľachtilej ľudskosti, prirodzených práv človeka a zdokonaľovania ľud-

---

skej prirodzenosti sa spája s epochou osvietenstva. Nadviazalo na antropocentrickú dispozíciu renesancie. Idea prirodzeného práva, spoločne so šírením ideí dobra, spravodlivosti, slobody a hlbokej úcty k prirodzenému rozumu sú atribúty, na ktorých sa rozvíjal celý kultúrny a spoločenský život a formovali sa i nové idey vychovávanía a vzdelávania človeka. Osvietenstvo významne umocňuje antický racionalizmus, rozumnosť. V porovnaní so starovekým vzdelávaním a vedeckým poznávaním, ktoré mali prevažne teoretický charakter, osvietenstvo sa zameriava na praktické ciele. Človek má využiť všetky prirodzené sily a schopnosti a rozvíjať ich k najvyššej možnej dokonalosti. Utvára sa pozícia oživujúca základný princíp spoločenskej organizácie a spolunažívania – princíp ľudských práv.

Z mysliteľov rozvíjajúcich teóriu prirodzeného práva, myšlienku kultúrnej obrody ľudstva a tvorivého rozvíjania humanistickej výchovy má osobitný význam Jean Jacques Rousseau (Bowen, J., Hobson, P. R., 1974, s. 120-163). V celistvosti nastoľuje riešenie problému ľudskej kultúry. Proti starému svetu vytvára nový svet osobnosti a vnútorného života. Akcent kladie na právo individuálnej slobody a právo človeka na subjektívny život. Vychovať slobodného človeka, ktorý bezhranične miluje slobodu, je nosnou myšlienkou celostnej teórie prirodzenej výchovy. Sloboda je prirodzeným právom človeka a J. J. Rousseau ju pokladá za základnú a určujúcu cieľovo-hodnotovú kategóriu výchovy človeka.

Prirodzené ľudské práva späté s hodnotami slobody, rovnosti, spravodlivosti, úcty k človeku a k jeho individualite umožňujú každému jednotlivcovi dosiahnuť blaho a dokonalosť. Rousseau svojimi názormi a rozpracovaním systému prirodzenej výchovy rozvíja humanistickú a demokratickú podstatu formovania človeka.

Idey J. A. Komenského a J. J. Rousseaua svojimi názormi vo veľkej miere ovplyvnili ďalší vývin všeobecnej teórie výchovy človeka, umožnili povzniesť ľudského ducha, nájsť životné ciele, vzťah k sebe a k iným ľuďom. Stali sa zdrojom celkovej mravnej a duchovnej obrody v celoeurópskom kultúrnom priestore.

Ideály ľudstva nadobúdali konkrétny rozmer aj v ďalších historických epochách. V strede záujmu zostáva vždy človek, snaha o jeho celkový rozvoj a zdokonaľovanie.

*

Európska kultúra vyzrieva v ucelený systém s relatívnou rovnováhou civilizačnej normatívnej a duchovnej zložky v období novoveku. Významné miesto v systéme civilizácie zaujíma rozvoj vedy. Akcentuje sa ľudská racionalita, reprezentujúca vyšší duchovný aspekt ľudstva, zameranosť na problém poznania sveta a človeka, na podstatu skutočnosti i samotného človeka.

Obraz sveta, ktorý je zovšeobecnením poznatkov mechanickej prírodovedy spoločne s antickým a kresťanským vkladom, predstavuje základný zdroj európskej hodnotovej schémy. Táto schéma je formulovaná v rámci novovekej klasickej európskej filozofie, ktorá integruje uvedené podnety do všeobecnej predstavy sveta a miesta človeka v ňom. V logike tohto poňatia sú zakódované základné eu-

---

rópske hodnotové princípy – princíp racionality, aktivity a slobody človeka, princíp humanizmu a individualizmu, princíp zdokonaľovania človeka a jeho ľudskej skutočnosti. Človek odhaľuje podstatu bytia a v tomto procese vytvára nové špecifické ľudske hodnoty. Umocňuje sa význam tvorivej ľudskej aktivity.

Sloboda v chápaní novoveku sa vzťahuje na všetky dimenzie intelektuálneho rozvoja (rozvoj schopnosti racionálneho poznania, racionálneho prenikania k podstate bytia, ku kultivácii estetického cítenia stelesneného v rozvoji umenia, vlastný rozmer transcendentálneho rozmeru bytia, rodu i jednotlivca). Syntézu všetkých týchto dimenzií predstavuje etická dimenzia – mravné zdokonaľovanie človeka.

Problém slobody súvisí i s chápaním dejinnosti človeka a vzťahu medzi poznaním a praxou. Už antika formuluje dva ciele racionálneho poznania – poznanie sveta a poznanie samého seba a na jeho základe mravné zdokonaľovanie človeka. Stredoveké kresťanské chápanie viac akcentuje poznanie v personálnom vzťahu človeka a to sa prenáša i do novovekých filozofických interpretácií. Hlavným cieľom poznania v novovekej európskej kultúre je vlastné duchovné zdokonaľovanie človeka, predovšetkým jeho zdokonalenie mravné. Mravnosť je chápaná ako praktické vyústenie poznania (Lehmanová, Z., 2001, s. 24-30).

Proces existencie ľudskeho rodu je chápaný ako proces vývinu človeka smerom od prírodných k duchovným kvalitám bytia. Človek je schopný ako ľudske bytie spájať a integrovať svet prírody a svet ducha. Duchovné a mravné zdokonalenie človeka je procesom jeho oslobodzovania a rozvojom jeho ľudskej podstaty. Každá ľudská bytosť ako príslušník ľudskeho rodu má právo na slobodu, na svoj rozvoj smerujúci k rozvinutiu ľudských duchovných kvalít. Zároveň je to i jej povinnosť a zodpovednosť voči ľudstvu. Na týchto ideách sa rozvíjajú základy európskeho humanizmu, umocňuje sa kresťanstvom formulovaná jednota slobody a zodpovednosti, utvára sa hodnotový základ koncepcie ľudských práv.

Základy európskeho humanizmu vychádzajú z predstavy o vzťahu medzi človekom a svetom. Tak ako myslenie tohto obdobia sa snaží nájsť v kozme, v celku bytia všeobecné zákonitosti, i v úvahách o človeku ide predovšetkým o formuláciu základných rodových zákonitostí. Rozvíjanie tejto zákonitosti v živote každého jednotlivca je rozvíjaním jeho ľudskej kvality, jeho slobody, zodpovednosti. Spoločenská hodnota jednotlivca závisí od miery, v akej participuje na kultúrnom bohatstve rodu, v ktorom rozvinul svoj intelekt, svoje duchovné, mravné kvality i svoju slobodu.

Živá humanistická tradícia vytvárala, rozmnožovala a zdokonaľovala najcennejšie plody ľudskej kultúry v spoločenstvách vyvíjajúcich sa na demokratických princípoch. Určitú vývojovú dichotómiu a stagnáciu po druhej svetovej vojne znamenala bipolarita Európy, keď proti civilizácii ľudských práv stála civilizácia sociálneho inžinierstva. Vyústením protikladu je súčasné hľadanie pravidiel pre civilizáciu ľudských práv i zodpovednosti.

Vychádzajúc z európskeho historicko-vývojového procesu i v súčasnej modernej demokratickej spoločnosti proces hľadania nových dimenzií uskutočňovania ideálov ľudstva nadobúda nové humanistické, kultúrno-antropologické,

---

eticko-axiologické a pedagogicko-vychovávateľské rozmery. Klasický humanizmus nahradil moderný humanizmus. Základné humanistické a axiologické postulaty sú trvalou platformou, ktorú možno uplatniť pri riešení súčasných problémov ľudskej bytosti. Hľadanie zmyslu života, životného cieľa, vzťahu k sebe a k iným ľuďom sú aj dnes myšlienkami, ktoré mobilizujú duchovné sily jednotlivcov a skupín v celom svetovom spoločenstve (Ricken, F., 1995, s. 27). Úzke hodnotiace hľadiská odborného poznania jednotlivých ideologických, politických, filozofických, teologických, sociálnych teórií nahrádzajú multikulturálne hľadiská ľudského blaha, humanity a mravnosti.

Žiadne vedecké paradigmy v súčasnej dobe nastupujúceho radikálneho pluralizmu si nemôžu robiť nárok na absolútnu platnosť. Osvojujeme si antropologickú pozíciu poňatia človeka St. Kučerovej: „V dobe fantastických civilizačných možností a v dobe všeobecného ohrozenia ekologickou katastrofou a definitívnym zničením nukleárnou vojnou je na mieste definovať a vo výchove postulovať človeka ako bytosť autentickú, tvorivú, slobodnú, zodpovednú, univerzálnu a celistvú. Súčasným vedám o človeku prináležia otázky, nakoľko prítomná spoločenská skutočnosť dovoľuje človeku rozvíjať všetko pozitívne, čo bolo v dejinách vytvorené, a ako sa na osvojovaní kultúrneho dedičstva a jeho ďalšieho rozvoja kto podieľa“ (Kučerová, St., 1996, s. 40).

Pedagogická veda na humanistickej a demokratickej platforme má vedieť diferencovať, čo v doterajšom vývoji súvisí s vytváraním všeobecno-ľudských hodnôt vo výchove a v čom spočívajú kultúrne národné osobitosti výchovy a vzdelávania.

V celom procese výchovy sú činnostno-hodnotové prvky hlboko späté nielen s osobnosťou človeka, ale aj so všeobecne ľudskými hodnotami, stvárajúcimi ideály ľudstva cez prizmu národných kultúr. V sebarozvíjajúcom procese vedeckého poznávania, môže pedagogika v kontinuitnej nadväznosti tvorivo rozpracúvať cieľovo-axiologické hľadiská realizácie multikultúrnych univerzálnych hodnôt formovania človeka.

V projektovo-aplikatívnej rovine výchovy v treťom tisícročí sa ako základná paradigmatická pozícia významne umocňuje fenomén „humanitas“ – „šľachetná ľudskosť“. Poznanie celého jeho duchovno-vývojového kontextu nám umožňuje v novej dobovej skutočnosti „otvárať“ základné teleologicko-axiologické, obsahovo-procesuálne i vzťahovotvorné roviny na rozpracúvanie a tvorbu systému výchovy v určujúcej tvorivo-humanistickej pozícii.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BOWEN, J., HOBSON, P. R: *Theories of Education on Studies of Significant Innovation In Western Educational Thought*. Sydney : John Wiley and sons Australasis PtyLD, 1974, s. 120-163.
- DAWSON, Ch.: *Zrození Evropy*. Praha : Vyšehrad, 1994.
- EISENEK, H.: *The structure of human personality*. London, 1960.
- FRANKIELOVÁ, S.: *Křesťanství. Cesta Spásy*. Praha : Prostor, 1999.
- HANUS, L.: *Človek a kultúra*. Bratislava : Lúč, 1997.
- KOMENSKÝ, J. Á.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, III. sv. Praha, 1992.
- KUČEROVÁ, St.: *Človek, Hodnoty, Výchova*. Prešov : Grafotlač, 1996.
- LEHMANOVÁ, Z. a kol.: *Kulturní pluralita v současném světě*. Praha : VŠE ,2000.
- LEHMANOVÁ, Z.: *Kultúra a integrace Evropy*. In: *Medzinárodní vzťahy*, 36, 2001, č. 3. s. 29-42.
- MICHALOV, J. a kol.: *Personálna obnova humanity*. Nitra : UKF, 2000.
- PATOČKA, J.: *Evropa a doba poevropská*. Praha : Lidové noviny, 1992.
- POSPÍŠIL, J.: *Filozofická východiská cilu výchovy a vzdelávání*. Olomouc : HANEX, 2009.
- RICKEN, F.: *Obecná etika*. Praha : OIKOYMENA, 1995.
- ŽILÍNEK, M.: *Hodnotová dimenzia európskych integračných procesov*. In.: *Hodnoty a výchova*. Brno : MU, 2007, s. 525-532.
- ŽILÍNEK, M.: *European dimension in moral cultivation of an individual*. Bratislava : UK, 1999.

SUMMARY

European cultural recognition, global connection of historical processes in Europe have their common European principle, their historical reality. This fact has determined basic conception of the human being cultivation in its educative and moral position, together with the formation and application of its basic ideals, and the goal-and- value structure. Basic humanistic and axiological postulates have been a constant platform which can be used when solving the current and human being issues.